

UOT 339.976

MƏRKƏZİ VƏ ŞƏRQİ AVROPA DÖVLƏTLƏRİNİN REGIONAL İQTİSADI TƏŞKİLAT VƏ QURUMLARI

MƏMMƏDOVA ŞƏFİQƏ SƏFƏR qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, dosent

Marketing17@mail.ru

Açar sözlər: regional iqtisadi təşkilat, integrasiya prosesləri, xarici iqtisadi siyasət, bank, iqtisadi əməkdaşlıq

Müasir dövrdə Mərkəzi və Şərqi Avropa və Asiya dövlətlərinin regional iqtisadi təşkilat və qurumlarının yaranmasını və fəaliyyətini qısa şəkildə aşağıdakı kimi təsvir etmək olar: Beynəlxalq Əməkdaşlıq Bankı 1963-cü ildə yaradılıb və 1964-cü ildən fəaliyyətə başlamışdır. Həmin ildən də BMT-nin katibliyi tərəfindən qeydə alınmışdır. Bank 9 ölkəni özündə birləşdirir. Bunlar Bolqarıstan, Vyetnam, Kuba, Monqolustan, Polşa, Rusiya, Rumıniya, Slovakiya, Çexiyadan ibarətdir (əvəllər Macarıstan və Almaniya da bura daxil idi).

Bankın əsas məqsədi çoxtərəfli əməliyyatlarda həmin dövlətlərin hesablaşmalarını həyata keçirmək, qarşılıqlı İqtisadi Yardım Şurası ölkələrinin başqa ölkələrlə əməkdaşlığına köməklik etmək, başqa ölkələrlə olan əmtəə göndərmələrinə plan və hesablaşma nizamına, qarşılıqlı öhdəçiliklərə əməl edilməsinə yardım etməkdən ibarətdir. [1, s.135]

Beynəlxalq İnvestisiya Bankı 1970-ci ildə Qarşılıqlı İqtisadi Yardım Şurasının üzvlərinin razılığına əsasən yaradılmışdır. Əsas məqsədi həmin ölkələr arasında uzunmüddətli və ortamüddətli kreditləşmə əməliyyatları aparmaqdan ibarət olmuşdur. 1991-ci ildən sonra Qarşılıqlı İqtisadi Yardım Şurasının dağılması ilə bağlı olaraq, bu bank çoxtərəfli əməliyyatları dönərli rublla deyil, dönərli valyuta ilə aparmağa keçmişdir. O vaxtdan da kredit münasibətlərində milli valyutalardan istifadə edilmir. Bank özündə 11 dövləti birləşdirir: Bolqarıstan, Macarıstan, Monqolustan, Polşa, Rusiya, Çexiya, Slovakiya, Rumıniya, Vyetnam, Kuba, Yuqoslaviya. [2, s.174]

İqtisadi əməkdaşlıq və inkişaf təşkilatı Avropa iqtisadi əməkdaşlıq Təşkilatının (AİƏT) davamçısı kimi 30 sentyabr 1961-ci ildə yaradılmışdır. Onun məqsədi iqtisadi və sosial rifahın Avropa regionu ərazisində yayılmasına kömək etməkdir və təşkilata üzv ölkələrin hökumətlərinə bu məqsədə nail olmaq üçün yönəldilmiş siyasətin hazırlanmasında və əlaqələndirilməsində yardım göstərir. Bundan əlavə, İƏT üzv ölkələrin inkişaf etməkdə olan ölkələrə kömək üçün istiqamətləndirilmiş güclərinin stimullaşdırılmasını və əlaqələndirilməsini də qarşısına məqsəd qoyur. [3, s. 274]

Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) ilkin dövrdə 3 dövlət: Rusiya, Ukrayna, Belarusiya tərəfindən qurulmuşdur. MDB-nin qurulması haqqında ilkin razılıq 1991-ci il dekabrın 8-də qəbul edilmişdir. Bu dövlətlər SSRİ-nin dağılmasının (SSRİ faktiki olaraq 25 dekabr 1991-ci il Qorbaçovun istefasından sonra dağıldı) labüdlüyünü anlayır və öz aralarında sonralar siyasi, iqtisadi, mədəni əlaqələri genişləndirmək üçün bu qurumu təşkil etdilər. Həmçinin MDB SSRİ-nin “mədəni dağılmasını” onun mülləklərinin keçmiş İttifaq ölkələri arasında paylaşdırmaq üçün təşkil edilmişdi.

Sonralar Azərbaycan, Ermənistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Moldaviya, Tacikistan, Türkmənistan, Özbəkistan 21 dekabr 1991-ci ildə Alma-Atada Rusiya, Ukrayna və Belarusiya ilə birlikdə MDB-yə qoşulmaq haqqında razılığa gəldilər. [3, s.67] Azərbaycan Parlamenti bu qərarı yalnız 1993-cü ilin sentyabrında ratifikasiya etdi və MDB-nin tam hüquqlu üzvü oldu. 1993-cü ilin oktyabrında MDB-yə üzv qəbul edilən Gürcüstan 2008-ci ilin avqust ayında Rus ordusunun Gürcüstana daxil olmasından sonra həmin qurumun üzvlüyündən çıxdı. Türkmənistan 2005-ci ildən MDB-də müşahidəçi kimi fəaliyyət göstərir.

Müstəqil Dövlətlər Birliyinin strukturu
Üzv dövlətlər

Dövlətlər	Qoşulmaq haqqında razılıq	Nizamnamənin təsdiqlənməsi	Qeydlər
 Azərbaycan	24 sentyabr 1993	24 sentyabr 1993	
 Belarus	10 dekabr 1991	18 yanvar 1994	Qurucu dövlət
 Ermənistan	18 fevral 1992	16 mart 1994	Qurucu dövlət
 Qazaxıstan	23 dekabr 1991	20 aprel 1994	Qurucu dövlət
 Qırğızıstan	6 mart 1992	12 aprel 1994	Qurucu dövlət
 Moldova	8 aprel 1994	15 aprel 1994	
 Özbəkistan	4 yanvar 1992	9 fevral 1994	Qurucu dövlət
 Rusiya	12 dekabr 1991	20 iyul 1993	Qurucu dövlət
 Tacikistan	26 iyun 1993	4 avqust 1993	

Əlaqəli dövlətlər

Dövlətlər	Qoşulmaq haqqında razılıq	Nizamnamənin təsdiqlənməsi	Qeydlər
 Türkmənistan	26 dekabr 1991	Təsdiqləməyib	Qurucu dövlət. 2005-ci ildən əlaqəli dövlət.

Keçmiş üzv dövlətlər

Ölkə	Qoşulmaq haqqında razılıq	Nizamnamənin təsdiqlənməsi	Çəkilmə	Qüvvəyə minməsi	Qeydlər
 Ukrayna	10 Dekabr 1991	Təsdiqləməyib	2014	2014	
 Gürcüstan	3 Dekabr 1993	19 Aprel 1994	18 Avqust 2008	18 Avqust 2009	

MDB-nin Nizamnamə orqanlarına aiddir: Dövlət başçıları şurası; Hökumət başçıları şurası; Xarici işlər nazirləri şurası; Müdafiə nazirləri şurası; Sərhəd qoşunları komandanları şurası; Parlamentlərarası Assambleya; İqtisadi Məhkəmə və s. [4, s. 74].

Demokratiya və İqtisadi İnkişaf Naminə Təşkilat - GUAM Azərbaycan, Gürcüstan, Moldova və Ukraynanın təsis etdiyi beynəlxalq regional təşkilatdır. 10 oktyabr 1997-ci ildə adı çəkilən ölkələrin dövlət başçıları Strasburq bəyannaməsini imzalayaraq, məşvərətçi forum kimi GUAM-ın əsasını qoyublar. GUAM elm, mədəniyyət və humanitar sahələrdə münasibətlərin inkişafına da xüsusi diqqət yetirir. 1999-cu ildə Özbəkistanın bu təşkilata daxil olması ilə əlaqədar olaraq, təşkilat GUÖAM adlandırılıb. Lakin 2002-ci ildə Özbəkistan təşkilatı tərk edib. Özbəkistanın bu təşkilatdan çıxması ilə əvvəlki abreviatura bərpa olunub. GUAM 2003-cü ilin dekabrında BMT-nin Baş Məclisində müşahidəçi statusu alıb. Təşkilatın baş qərargahı Kiyevdə yerləşir, Baş katib isə 5 illik müddətə seçilir.

Qara dəniz iqtisadi əməkdaşlığı. Qara dəniz iqtisadi əməkdaşlığı on bir ölkə tərəfindən İstanbulda keçirilən Qara dəniz ölkələrinin iqtisadi əməkdaşlığı üzrə sammitdə 2 iyun 1992-ci ildə qəbul edilən Deklarasiyaya müvafiq olaraq yaradılmışdır. Təşkilatın fəaliyyəti, demokratiya, sosial ədalət, insan hüququ, qanunun aliliyi, əsas azadlıqlar və iqtisadi mülkiyyət kimi ümumi qəbul

edilmiş dəyərlər əsasında regionda sülhün, stabilliyin və çiçəklənmənin saxlanmasına yönəldilmişdir [5, s. 274].

Qara dəniz Ticarət və İnkişaf Bankı (QT və İB) Qara dəniz iqtisadi əməkdaşlıq təşkilati üzvləri olan ölkələrin 1994-cü il razılığı əsasında yaradılıbdir.

Bank öz fəaliyyətində: Qara dəniz regionunda iqtisadi inkişafa yardım etmək; İnfrastruktura sahələri üzrə olan layihələrin maliyyələşdirilməsi və investisiyaların cəlb edilməsinə zəmin yaratmaq. Digər Beynəlxalq maliyyə təşkilatları ilə əməkdaşlığı həyata keçirməyi əsas götürmüşdür.

ƏDƏBİYYAT

1. Ələkbərov Ə., Vəliyev M., Məmmədov S. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər. Dərslik, Bakı, 2010, 648 s.
2. Kərimov C., Orucov A., Kərimova T. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar. Dərs vəsaiti. Bakı, 2008, 210 s.
3. Герчикова И. Международные экономические организации: регулирование мирохозяйственных связей и предпринимательской деятельности. М.: Консалтбанкир, 2000, 624 с.
4. Məmmədov M., İbadov E. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar. Dərs vəsaiti, Bakı, 2008, 246 s.
5. Шемятенков В. Европейская интеграция, М.: НОФМО, 2004, 2087 с.

РЕЗЮМЕ

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ И УЧРЕЖДЕНИЯ ЦЕНТРАЛЬНЫХ И ВОСТОЧНО-ЕВРОПЕЙСКИХ ГОСУДАРСТВ

Мамедова Ш.С.

Ключевые слова: региональная экономическая организация, интеграционные процессы, внешнеэкономическая политика, банк, экономическое сотрудничество

В статье рассмотрены процессы формирования направления деятельности и структуры региональных экономических организаций и органов государств Центральной и Восточной Европы.

Основная цель созданного в 1963-году Банка Международного Сотрудничества – осуществление расчетов членов-государств в многосторонних операциях, содействие сотрудничеству стран Совета взаимной экономической помощи с другими странами, помощь в выполнении плана и порядка расчетов, взаимных обязательств по товарным поставкам с другими странами. Банк в своей деятельности содействует экономическому развитию; финансирует проекты по инфраструктурным сферам и создает основу для привлечения инвестиций.

SUMMARY

REGIONAL ECONOMIC ORGANIZATIONS AND INSTITUTIONS OF CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES

Mammadova Sh.S.

Key words: regional economic organization, integration processes, foreign economic policy, banking, economic cooperation

The article deals with the processes of formation of the activities and structure of regional economic organizations and bodies of Central and Eastern Europe.

The main purpose of the Bank for International Cooperation, established in 1963, is to carry out settlements of member States in multilateral operations, to promote cooperation between the countries of the Council of mutual economic assistance with other countries, to help in the implementation of the plan and procedure for settlements, mutual obligations for commodity supplies with other countries. The Bank promotes economic development in its activities; finances infrastructure projects and creates a basis for attracting investments.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	26.11.2018
	Son variant	25.09.2019